

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการก่อนหน้าของครัวเรือนไทยในช่วงก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ โดยให้ปี 2537 เป็นตัวแทนช่วงก่อนวิกฤต ส่วนปี 2541 2545 และ 2547 แทนช่วงหลังวิกฤต ซึ่งเริ่มจากการศึกษาปัจจัยที่กำหนดความเป็นไปได้ที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ด้วยแบบจำลอง Logit Model แล้วจึงศึกษาปัจจัยที่กำหนดปริมาณหนี้คงค้าง และภาระหนี้ของครัวเรือน ซึ่งประมาณค่าด้วยแบบจำลอง OLS โดยทำการศึกษาภาพรวมทั้งประเทศ และแยกตามอาชีพหลัก 4 อาชีพ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลจากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ผลการศึกษาปัจจัยที่กำหนดความเป็นไปได้ที่ครัวเรือนจะเป็นหนี้ พบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างช่วงก่อนและหลังวิกฤต ทั้งในระดับประเทศ และตามอาชีพหลัก ซึ่งช่วงหลังวิกฤตครัวเรือนมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นหนี้เพิ่มขึ้นในหลายกลุ่มของประชากร เช่น ครัวเรือนที่มีรายได้น้อย ครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัย และครัวเรือนที่อาศัยนอกเขตเทศบาล ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายประชานิยม และการกระตุ้นภาคอสังหาริมทรัพย์ของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สำหรับอายุของหัวหน้าครัวเรือนมีลักษณะเป็นไปตามทฤษฎีวัฏจักรชีวิตคือ ครัวเรือนอายุน้อยมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นหนี้มากขึ้นเมื่ออายุเพิ่มขึ้น และจะลดลงในวัยสูงอายุ การศึกษาระดับอุดมศึกษาหรือสูงกว่าของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเป็นไปได้ที่จะเป็นหนี้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีรายได้ถาวร และเมื่อแยกศึกษาตามอาชีพหลักก็ยังพบความสัมพันธ์ของตัวแปรในทิศทางคล้ายกับการศึกษาทั่วประเทศ กล่าวคือ การมีที่อยู่อาศัย เงินช่วยเหลือ เพศของหัวหน้าครัวเรือน และอัตราพึ่งพิง มีความสัมพันธ์กับความเป็นไปได้ที่จะเป็นหนี้ในทางบวกในหลายอาชีพ ขณะที่ครัวเรือนที่อาศัยในเขตเทศบาลมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเป็นไปได้ที่จะเป็นหนี้ และอายุของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับความเป็นไปได้ที่จะเป็นหนี้ตามทฤษฎีวัฏจักรชีวิต

สำหรับปัจจัยที่กำหนดปริมาณหนี้คงค้างของครัวเรือนพบว่ามีความแตกต่างระหว่างช่วงก่อนและหลังวิกฤตทั้งในระดับประเทศ และตามอาชีพหลักเช่นกัน พบว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อยยังถูกจำกัดปริมาณเงินกู้ยืม ขณะที่ครัวเรือนที่อาศัยนอกเขตเทศบาลมีข้อจำกัดในการกู้ยืมที่ลดลง ส่วนอัตราพึ่งพิง และเงินช่วยเหลือมีความสัมพันธ์ในทิศทางที่ตรงข้ามกับหนี้คงค้าง

เมื่อแยกศึกษาตามอาชีพหลัก พบว่าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพวิชาชีพ นักวิชาการเป็นครัวเรือนที่มีข้อจำกัดในการกู้ยืมต่ำ ส่วนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพธุรกิจของตนเองมีหนี้ที่สูงหากอาศัยในเขตเทศบาล

ความแตกต่างของปัจจัยที่กำหนดปริมาณหนี้คงค้างช่วงก่อนและหลังวิกฤต พบว่าส่วนใหญ่เกิดจากข้อจำกัดในการกู้ลดลงของครัวเรือนกลุ่มต่างๆ เช่น ครัวเรือนที่มีหัวหน้าจบการศึกษา ระดับต่างๆ ครัวเรือนที่มีที่อยู่อาศัย หัวหน้าครัวเรือนเพศหญิง

ปัจจัยที่กำหนดภาระหนี้ของครัวเรือนทั่วประเทศ ส่วนใหญ่มีทิศทางเดียวกับปัจจัยที่กำหนดปริมาณหนี้คงค้าง จะต่างกันบ้างที่เพศของหัวหน้าครัวเรือนไม่ใช่ปัจจัยที่กำหนดภาระหนี้เลย ส่วนครัวเรือนที่มีระดับรายได้กลางๆ มีภาระหนี้ต่ำที่สุด ขณะที่ครัวเรือนในเขตเทศบาลมีความสัมพันธ์กับภาระหนี้ทางบวก เมื่อศึกษาแยกตามอาชีพหลัก พบว่าตัวแปรด้านรายได้ การมีที่อยู่อาศัย อายุ และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยที่สำคัญในแทบทุกอาชีพ สำหรับความแตกต่างของปัจจัยที่กำหนดภาระหนี้ในช่วงก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พบเพียงในครัวเรือนระดับประเทศ และอาชีพวิชาชีพ นักวิชาการเท่านั้น

การศึกษาพฤติกรรมการก่อหนี้โดยแยกตามแหล่งสินเชื่อ ยังไปในทิศทางเดียวกับกรณีไม่แยกแหล่งสินเชื่อ พบว่าในช่วงก่อนวิกฤตครัวเรือนอาศัยเงินกู้จากนอกระบบ แต่ในปี 2545 และ 2547 ครัวเรือนเปลี่ยนมาอาศัยแหล่งสินเชื่อในระบบแทน การศึกษาพบว่าการมีที่อยู่อาศัยแม้จะมีความสำคัญในการกู้ในระบบมากขึ้น แต่ครัวเรือนอาจจะมีคามระมัดระวังในการกู้ หรือถูกจำกัดภาระหนี้ไม่ให้สูงกว่าช่วงก่อนวิกฤต นอกจากนี้การกู้ในระบบยังสอดคล้องกับการมีที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาล สำหรับครัวเรือนอาชีพวิชาชีพ นักวิชาการมีข้อจำกัดในการกู้ในระบบที่ต่ำ ส่วนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลจะเป็นปัจจัยที่สำคัญทางบวกที่ชัดเจนสำหรับอาชีพธุรกิจของตนเอง เมื่อทดสอบปัจจัยที่กำหนดปริมาณหนี้คงค้างในระบบในช่วงก่อนและหลังวิกฤต พบว่ามีความแตกต่างกันในระดับประเทศ และตามอาชีพหลักทุกอาชีพ ส่วนปัจจัยที่กำหนดภาระหนี้พบความแตกต่างเพียงในระดับประเทศ อาชีพวิชาชีพ นักวิชาการ และอาชีพคนงาน

ส่วนหนี้นอกระบบของครัวเรือนทั่วประเทศ พบว่าครัวเรือนที่อยู่นอกเขตเทศบาลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปริมาณหนี้นอกระบบ สำหรับปัจจัยที่กำหนดภาระหนี้นอกระบบ มีปัจจัยสำคัญเพียง 2 ตัวแปร ได้แก่ รายได้ และเขตที่อยู่อาศัย โดยครัวเรือนในเขตเทศบาลกลับมีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาระหนี้

การศึกษากกรณีครัวเรือนกู้จากทั้งในระบบและนอกระบบ พบว่าปัจจัยที่กำหนดปริมาณหนี้คงค้าง และภาระหนี้ มีจำนวนตัวแปรที่มีนัยสำคัญลดลงอย่างมาก ซึ่งปัจจัยที่สำคัญ คือ รายได้ อายุ และการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน